

BİRİNCİ KEREVİZDERE MUHAREBESİ

Ahmet DİRİKER

Kerevizdere bölgesi, Çanakkale Savaşları süresince Türk savunmasının en sol kanadının, Müttefiklerin ise en sağ kanadının konuşlandığı yerdir. Gelibolu Yarımadası'nın Boğaz tarafında kalan ve yabancı kaynaklarda Fransız Sektörü olarak adlandırılan bu bölge, Kerevizdere'nin denizle buluştuğu noktadan başlayarak yaklaşık 2,5 km kadar içeriye girer. Zorlu arazinin kimi yeri siper kazılamayacak kadar kayalık, kimi yeri yağmurda adım atılamayacak kadar zayıf zemine sahiptir. Siperlerin yer yer 30 metreye kadar yaklaştığı ve tarafların 8,5 ay boyunca birbirleriyle kıyasıya mücadele ettiği bu sıkışık harp sahası, her iki tarafın ağır zayıat verdiği çetin muharebelere sahne olmuştur. Sonuçta Fransız Doğu Seferi Kolordusu, kara, deniz ve hava unsurlarını seferber ederek ortaya koyduğu tüm çabalarına karşın, güçlü Türk direnişi karşısında arzuladığı ilerlemeyi sağlayamamış ve Kerevizdere Vadisi'ni aşmayı başaramamıştır.

21-22 Haziran 1915 tarihinde gerçekleşen Birinci Kerevizdere ya da 83 Rakımlı Tepe Muharebesi, Fransız kaynaklarında Üçüncü Kerevizdere Muharebesi olarak adlandırılır.

Haziran başında Seddülbahir'de cephe sathında yapılan taarruzlarda Müttefikler hedefle-

dikleri başarıyı elde edememişti. Önceki muharebelerden edinilen tecrübelerle dayanarak Alçıtepe'nin ele geçirilmesi için yapılacak yeni harekât planlanırken taarruzların dar cephede yapılması ve topçu ateşinin bu hedef bölgeye yoğunlaştırılması gerekliliği ortaya çıkmıştı. Sonuçta amaç doğrudan Alçıtepe değil öncelikle taktik öneme sahip hâkim yükseltilerin ve tahkim edilmiş siperlerin ele geçirilmesiydi. Bu doğrultuda Müttefik Kuvvetlerinin Seddülbahir'de bulunan solda İngiliz ve sağda Fransız kolorduları kanatlardan ayrı ayrı bağımsız taarruzlar yapacak ve daha sonra beraberce gerçekleştirilecek bir taarruzla orta kısım ele geçirilerek iki kanat birleşmiş olacaktı. Bu planlama çerçevesinde ilk olarak General Gouraud komutasındaki Fransız Kolordusu dar hedefli bir taarruzla Kerevizdere sırtlarını ve 83 Rakımlı Tepe (Kemalbey Tepesi-Haricot) bölgesi ele geçirilecekti. Bir sonraki hedef ise Gaziler Tepe (Kudsibey Tepesi- Quadrelateral) üzerindeki iki direnek idi.

Fransızlar bu muharebede sol taraflarında 2'nci Tümen, önde 176'ncı Alay ve hemen ardında takviye kuvvet olarak 2'nci Afrika Alayı ile yer almaktaydı. Gerideki ihtiyat kuvveti ise General Simonin komutasındaki 4'üncü Sömürge Tugayı idi. Fransızların sağ kanatlarındaki 1'inci Tümen ise önde 6'ncı ve 4'üncü Sömürge Alayları, ardında takviye kuvvet olarak 1'nci Afrika Alayı ve ihtiyatta 175'inci Alay olarak tertiplenmişti. Taarruz cephesi 600 metre olarak planlanmış ve Türk siperlerinin 325 metre gerisine ka-

dar ilerlenmesi amaçlanmıştı. Hedef sol kanatta 83 Rakımlı Tepe ve Gaziler Tepe, sağ kanatta ise Kansızdere'ye hâkim tepe idi. Harekâtı Metropolitan Tugay Komutanı Albay Girodon komuta edecekti. Taarruzu 7 sahra bataryası, 2 obüs bataryası, 16 siper havanı ve 7 İngiliz obüsü destekleyecekti. Neredeyse her 10 metreye bir top namlusu düşmekteydi. Taarruz hedefinde olmayan Türk cephesi de 6 batarya ile ateş altına alınacak ayrıca iki batarya ve Saint Louis zırhlısı Anadolu yakasındaki Türk bataryalarını baskı altında tutacaktı.

Fransız kuvvetlerinin hedefindeki siperleri Türk Güney Grubuna bağlı 2'nci Tümen tarafından savunulmaktaydı. Albay Hasan Askeri Bey komutasındaki 2'nci Tümen, önde 1'inci, 5'inci, 6'nci Alaylar ve geride 71'inci Alaydan oluşmaktaydı.

20 Haziran sabahı başlayan deniz ve kara toplarının şiddetli bombardımanı altında ciddi yıkıma uğrayan siperlerin onarılması olanaksızlaşmıştı. Uçaklar ve obüs bataryaları Türk geri hatlarını ateş altında tutuyordu. Öğleden sonra Fransızların 2'nci Tümenin sağ tarafında cephenin küçük bir kısmına başlattıkları keşif taarruzuna Türk mevzilerinden açılan ateşle karşılık verildi. O gün Fransızların başka girişimi olmadı ancak bombardıman 21 Haziran sabahına kadar aralıksız devam etti.

176'nci Fransız Alayından bir keşif kolu, asıl taarruz günü olan 21 Haziran sabaha karşı saat 02.30'da önlerindeki dikenli telle-

ri kesti. Taarruza kalkacak birlikler 04.30'da siperlerde yerlerini aldı. Rüzgâr yoktu, hava koşulları taarruz için uygundu. 45 dakika süren şiddetli Fransız bombardımanı Türk siperlerini altüst ettikten sonra daha gerilere yöneldi. Tümen komutanı Albay Hasan Askerî Bey ve Kurmay Başkarnı Yüzbaşı Kemal Bey harekâtı yakından yönetmek üzere saat 05.00'te Kerevizdere'ye gitmişti. Saat 06.00'da Fransız 176'ncı Alayına ve 6'ncı Sömürge Alayına bağlı birlikler taarruza kalktı. Yoğun bombardıman nedeniyle Türk birinci hat savunması erimişti. Direnmeye devam eden ikinci savunma hattından açılan şiddetli piyade ateşine karşın 176'ncı Fransız Alayının hücum dalgaları birbirini izliyordu. Saat 06.40'ta 83 Rakımlı Tepe'deki birinci sıra siperler Fransızların eline geçti. Muharebede Albay Girodon ağır yaralandı. Yerine Yarbay Bernadotte komutayı ele aldı. Saat 07.50'de ise 83 Rakımlı Tepe'de ikinci sıra siperler de verdikleri ağır kayıplara karşın Fransızların eline geçti. Ancak, 176'ncı Alay şiddetli Türk direnişi karşısında daha fazla ilerleyemedi ve nihai hedefinde olan Gaziler Tepe'ye ulaşamadı.

Öte yandan sağ kanatlarından yaptıkları taarruz Fransızlar için iyi gitmiyordu. Bu tarafta önce 1'inci Fransız Tümenine bağlı 6'ncı Sömürge Alayının Kansızdere'ye hâkim tepe olan Şüheda Tepe'ye (Çatal Tepe) doğru yani, 1'inci ve 6'ncı Türk Alaylarının iç kanatlarına yaptığı taarruz başlamıştı. Bombardımanın etkisiyle birinci hattaki Türk savunması

düşmüş, 6'ncı Sömürge Alayı, Türk topçu ateşiyle zayıt vermesine karşın Kansızdere istikametindeki siperleri ele geçirmişti. Ancak Türk savunmasının ikinci siper hattından şiddetle mukavemeteye devam etmesi Fransız kuvvetlerinin daha da ilerlemesine imkân tanımıyor, Fransızların geriden gelen yeni taarruz kuvvetleriyle birlikte siper içinde aşırı asker yığılmasına neden oluyordu. Zaten bombardımanın yaptığı tahribatla niteliğini kaybetmiş ve şehitlerle dolmuş bu siperler Fransızlar için yeterli gizlenmeyi sağlayamıyordu. Diğer tarafta ise 1'inci ve 6'ncı Türk Alaylarının zayıtların artmasıyla zayıflayan savunması ihtiyattaki 71'inci Alayın bölükleriyle takviye ediliyordu. Muharebede kayıpları artan Fransızlar, Alay komutanı Albay Nogues'un ağır yaralanıp muharebe dışı kalmasıyla düzenlerini iyice kaybetti. Bu sırada Türk kuvvetlerinin yaptığı karşı taarruzla Fransız askerleri girdikleri siperlerde süngülendi kalanı da eski hatlarına geri çekildi. General Gouraud Fransızların sol kanatlarında yani 83 Rakımlı Tepe'de kazandıkları başarının kalıcı olması için sağ kanatlarındaki kuvvetlerin de ilerlemesini istiyor ancak 6'ncı Sömürge Alayında kıtaların karışmış durumda olması hemen yeni bir taarruz girişimine olanak tanımıyordu. Türk tarafında ise tüm ihtiyatlar kullanıldığından elde hiç takviye kalmamıştı. Bu nedenle Domuzdere'de bekleyen 34'üncü Alaydan ve ikinci hattaki 5'inci Alaydan birer tabur takviye kuvvet olarak Kerevizdere'ye hareket ettirildi.

Fransızlar saat 12.00 için yeni bir taarruz planladı. Topçu ateşi hedef siperlere yönlendirilecek ardından geriye kaydırılacaktı. Albay Vimont Kansızdere istikametinde küçük kuvvetlerle önündeki siperlere sızma hareketine başladı. Takiben yapılan taarruzla siperler Fransızların eline geçti. Kısa süre sonra Türk karşı taarruzuyla Fransız kuvvetleri tekrar siperlerden atıldılar. Bu sırada, Fransızların en sağında konuşlanan 4'üncü Sömürge Alayı Kerevizdere'de 1'inci Alayın en solundaki (deniz tarafındaki) siperlere girmişse de Türk karşı taarruzuyla orada tutunamadı. Öte yandan, 83 Rakımlı Tepe'de karşı hücumları düzenleyen ve çarpışmalara katılan Yüzbaşı Kemal Bey ağır yaralandı. (Kemal Bey kaldırıldığı hastanede şehit oldu).

Saat 14.15'te Fransız 6'ncı Sömürge Alayı yeniden taarruza kalkmak istedi. Ancak şiddetli ateş karşısında siperlerinden çıkan tüm Fransız askerleri vuruldular, diğerleri ise siperlerinden dahi çıkamadılar. Fransızlar sağ taraflarındaki yani Kansızdere istikametindeki siperleri tüm girişimlere karşın ele geçiremiyorlardı. Ancak General Gouraud sadece 83 Rakımlı Tepe'deki ilerlemeyle yetinmek istemiyordu. 6'ncı Sömürge Alayına saat 18.00 için taarruz emir verildi. Bu emre göre taarruz aynı anda çok sayıda askerle yapılacağından, ihtiyaç halinde gerideki 1'nci Afrika Alayından da destek almak için gerekli düzenleme yapılacaktı. Ancak istenilen hazırlıklar tamamlanamadığından taarruz başlatılamadı. Bunun üzerine General Gouraud 2'nci Afrika

Alayına taarruz emri verdi. Saat 19.30'da Albay Neiger emrindeki iki tabur süngü hücumuna kalkarak sabah terk etmek zorunda kaldıkları Türk birinci hat siperlerini tekrar ele geçirdiler ve sol kanat siperleriyle bağlantı sağladılar.

21-22 Haziran gecesi 34'üncü Türk Alayının 83 Rakımlı Tepe'ye yaptığı karşı taarruzlarla birkaç kez el değiştiren siperler sonuçta Fransızlarda kalmıştı.

Fransız Doğu Seferi Kolordusu, 22 Haziran ve izleyen günlerde planlanan hedeflerine ulaşabilmek için giriştikleri küçük çaplı hücumlardan sonuç alamadı. Orta kesimde kazanılan küçük araziye karşılık oldukça yüksek zayıat verdiler, ayrıca bölgeye hâkim konumdaki Gaziler Tepesi'ni ele geçiremediler. Bu muharebede Fransızların zayıatı 36 subay 3.400 er (680 ölü, 2.112 yaralı, 608 kayıp), Türklerin ise 79 subay ve 5.800 er olmuştur.

Fransızlar dört gün süren muharebede elde ettikleri kazanımları büyük başarı olarak görmüşlerdir. Öyle ki Fransız Doğu Seferi Kolordu Komutanı General Gouraud Tümenlerine gönderdiği mesajında; “*Şiddetli direnişe karşın topçuların isabetli atışları ve piyadelerin takdire şayan cesareti Doğu Seferi Kolordusu tarihine güzel bir sayfa olarak yazılmıştır.*” demiştir.

Böylece, planlananın oldukça gerisinde kalan bu kazanım abartılarak, çıkarmanın başından itibaren Fransız Kolordusundan başarı bekleyen Müttefik kamuoyuna

doyurucu haber sunabilme isteği de kısmen karşılanmıştı.

Öte yandan Türk tarafı ise, Müttefiklerin kara ve denizden yoğun bombardımanına ve Fransız kuvvetlerinin taarruzlarına şiddetle mukavemet göstererek siperlerin büyük bölümünü muhafaza etmeyi başarmıştı. Ancak 2'nci Tümenin bu muharebede mevcudunun yarısından fazlasını kaybederek ciddi anlamda yıpranması ve dolayısıyla sonraki taarruzlara karşı koyabilecek durumda olmaması nedeniyle mevzisini 12'nci Tümen devrederek geriye çekilmişti.

Kaynakça

- *Fransız Askeri Arşivi (SHD)*. Paris-Vincennes: Kara Kuvvetleri Arşiv Fonu (Service Historique de la Défense, Paris-Vincennes, Fonds: Archives de l'armée de Terre.)
- *SHD*; GR-20N75-3.
- *SHD*; GR-26N75-11.
- *SHD*; GR-26N75-14.
- Akarcalı, Ahmet Atilla Can ve Baturhan Kaya. “*Türk ve Fransız Belgeleri Işığında Kerevizdere Muharebeleri*”. 105. Yılında Çanakkale Muharebelerine Bir Bakış. Çanakkale: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı, 2020.
- Aldoğan, Şahin ve Melike Özçelik Bayrak. *Çanakkale Muharebeleri Anlatım ve Değerlendirme*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022.
- Erickson, J.Edward. *Gelibolu Osmanlı Harekâtı*. Çev. O. Düz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Ministère De La Guerre. *Les Armées Françaises Dans La Grande Guerre*. Tome VIII, 1er Volume, Annexes 1er Volume, Paris: Imprimerie Nationale, 1924.
- Oglander, Aspinall. *Gelibolu Askeri*

Harekâtı. Çev. M. Hulusi, C.II, İstanbul: Askeri Matbaa, 1940.

- Roux, Charles. *L'expédition Des Dardanelles Au Jour Le Jour*. Paris: Armand Colin, 1920.
- Tekşüt, İbrahim ve Necati Ökse. *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi Harekâtı*. C.V, K.III, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Yayınları, 1980.
- Vassal, J.M.J. *Uncensored Letters from the Dardanelles*. London: William Heinemann, 1916.

Atıf

Diriker, Ahmet. “*Birinci Kerevizdere Muharebesi*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2025.

Ahmet Diriker, “Birinci Kerevizdere Muharebesi”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayınları (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2025.